

РЕЦЕНЗІЇ. ХРОНІКА. ІНФОРМАЦІЯ.

ПЕРШИЙ ПЕРЕКЛАДНИЙ СЛОВНИК ЧЕСЬКОЇ НЕЛІТЕРАТУРНОЇ ЛЕКСИКИ:

*«Кратък чешко-български речник на
некнижовната лексика» (Янко Бачварова і кол. -
Софія: ЕТО, 2011, 243 с.)*

Питання норми і кодифікації слов'янських мов, мовної ситуації у слов'янських країнах перебувають у центрі уваги лінгвістів уже кілька десятиліть, інтерес до їх дослідження особливо посилюється в останні десятиліття ХХ – на початку ХХІ ст. (Р.Адам, Я.Бачваров, Ї.Гронек, Ф.Данеш, Г.П.Нещименко, П.Сгалл, А.Трнкова, О.Г.Широкова, Ф.Чермак та ін.).

З утворенням Чеської держави на початку ХХ століття виникла унікальна для слов'янського світу мовна ситуація, підґрунтя якої було закладене чеськими будителями в 40-х роках ХІХ ст., що характеризується специфічним співвідношенням між літературною (spisovná čeština) і нелітературною мовою (nespisovná čeština). Зазначимо, що в нелітературній чеській мові, в свою чергу, виділяються кілька утворень: усна розмовна (hovorová čeština); народно-розмовна мова (obecná čeština); територіальні (nářečí) та соціальні діалекти (slangy). Зауважимо, що ці структури та їхні окремі елементи досить часто збігаються, співіснують, межі між ними лабільні, нечітко окреслені, іноді їх важко розмежувати.

Найбільшу увагу дослідників привертає чи не найцікавіше системне мовне утворення – обecná čeština. Практично всі дефініції народно-розмовної мови – починаючи від перших її дослідників Богуслава Гавранка, Яроміра Беліча, Алоїса Єдлічки і до сучасних Їржі Гронка, Петра Сгалла, Франтішка Чермака – суттєво різняться; як правило, вони досить розпливчасті і загальні, серед лінгвістів немає єдності у визначенні її статусу і складу, хоча ніхто не заперечує яскраво вираженої системно-структурної організації і функціональних характеристик цього унікального мовного утворення. Дослідження його ускладнюється ще й тим, що лінгвістичні фактори тут переплітаються з екстралінгвістичними та

психолінгвістичними. Системне вивчення чеської народно-розмовної мови було започатковане у 60-х роках ХХ ст. На сьогодні існують праці, що описують більш чи менш повно різні рівні цього мовного утворення. З'явилися наукові публікації, які висвітлюють окремі аспекти функціонування усної мови, наприкінці 70-х років були опубліковані перші монографічні праці, а трохи згодом і словники нелітературної лексики (P.Oufedník. Šmírbuch jazyka českého.- Praha, 2005; Slovník nespisovné češtiny. – Praha, 2006). Незважаючи на те, що народно-розмовна мова з достатньою повнотою описана у науковій літературі, вона викликає величезні труднощі при викладанні чеської мови іноземцям.

Тому створення першого перекладного словника «Кратък чешко-български речник на некнижовната лексика» колективом болгарських дослідників під керівництвом відомого богеміста, професора Софійського університету імені Св. Климента Охридського Янко Бачварова є важливою подією у слов'янському мовознавстві. У рецензованому словнику реалізована чітка і переконлива авторська концепція відбору та опрацювання лексичного матеріалу, яка викладена у ґрунтовній передмові. Тут висвітлюється не тільки історія появи й особливості функціонування чеської народно-розмовної мови, але й подається розгорнута характеристика цього мовного утворення.

На нашу думку, авторський колектив успішно розв'язав чи не найскладніше завдання – відбір реєстрових слів. Основні труднощі пов'язувалися з ідентифікацією таких лексем, адже лабільність меж між літературними та народно-розмовними лексемами часто призводить до їхнього нерозрізнення та різної кваліфікації у словниках чеської мови. Концепція проф. Я.Бачварова, яка покладена в основу словника, дозволила виділити понад 4 тис. одиниць, приналежність яких до народно-розмовної лексики не викликає сумнівів. Слова добиралися як із солідних лексикографічних джерел, так і від носіїв мови, із записів усного народно-розмовного мовлення. Попри декларовану чисто утилітарну спрямованість словника, автори вирішували і принципові науково-теоретичні питання: принципи добору лексичних одиниць, способи тлумачення та віднайдення еквівалентів, відображення особливостей функціонування через ремарки.

Словник вражає багатством болгарських відповідників – на першому місці автори подають стилістично і функціонально рівноцінні лексеми, які відображають розмаїття нелітературних лексичних засобів болгарської мови і мають самостійну цінність, представляючи актуальний зріз

болгарської розмовної лексики. Такі слова подані напівжирним шрифтом. Графічно виділяються – подаються корпусом - і літературні відповідники. Великі синонімічні ряди у болгарській частині дозволяють не лише зрозуміти значення чеського слова, але й обрати при перекладі найточніший адекватний відповідник. Тобто, словник значно перевершує задекларовані (бути навчальним посібником для студентів) цілі.

Над підготовкою «Кратък чешко-български речник на не книжовната лексика» упродовж тривалого часу працювали студенти-богемісти Софійського університету, які слухали спецкурс проф. Я.Бачварова «Диглосія у сучасній чеській мові». Як пише у передмові сам шанований вчений, він прагнув, щоб молоді колеги, опрацьовуючи лексичний матеріал, якомога більше дізналися про той бік мови, який є «неглиже», який важко віднайти у словниках та засвоїти адекватно. Безперечно, якби за справу взявся сам професор, словник з'явився б значно раніше і, мабуть, був би іншим. Однак проф. Я.Бачваров не тільки глибокий вчений і бездоганний знавець чеської мови, але й талановитий вчитель. І тому очолюваний ним колектив створив непересічну працю, яка буде служити сьгоднішнім студентам-учасникам проекту та, як пише сам проф. Янко Бачваров, «поколінням, які прийдуть після них, скромним посібником та взірцем того найкращого, що нам дає наша спеціальність: працелюбності, наполегливості, відданості, толерантності та духу колективізму».

проф.Паламарчук О.Л., доц. Чмир О.Р.